

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
फैसला

069-CI-1069

मुद्दा :- अंश दर्ता चलन ।

काठमाडौं जिल्ला महादेवस्थान गा.वि.स. वडा नं. ७ बस्ने यमुना खत्री	१	} पुनरावेदक प्रतिवादी
ऐ.ऐ. बस्ने अर्जुनबहादुर खत्री	१	
ऐ.ऐ. बस्ने सुदर्शन खत्री	१	

विरुद्ध

चितवन जिल्ला पिप्ले गा.वि.स. वडा नं. ४ बस्ने पूर्णध्वज खत्री	१	} प्रत्यर्थी वादी
--	---	----------------------

शुरु तहमा फैसला गर्ने : माननीय न्यायाधीश श्री विष्णुदेव पौडेल ।

चितवन जिल्ला अदालत ।

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने : माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ ।

माननीय न्यायाधीश श्री सत्यमोहन जोशी थारु ।

पुनरावेदन अदालत, हेटौँडा ।

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतको क्षेत्राधिकार अन्तर्गत पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६९/८/१८ को फैसला उपर प्रतिवादीहरुको यस अदालतमा पुनरावेदन परी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ :-

मेरो बाजे हेमबहादुर खत्रीको पाँच भाइ छोराहरुमा क्रमशः बासुदेव खत्री, बट्टीबहादुर खत्री, सहदेव खत्री, नहकुल खत्री र मदन खत्री रहेकोमा म सहदेव खत्रीको छोरा हो । ठूलो बुबा बासुदेव खत्री र निजकी श्रीमतीको मृत्यु भइसकेको, मेरो बुबा सहदेव खत्री र आमाको पनि

मृत्यु भइसकेको, नहकुल खत्री र मदन खत्रीको पनि मृत्यु भइसकेको छ । ठूलो बुबा वासुदेव खत्रीको छोरा बुहारी यमुना खत्री, छोरा अर्जुन खत्री र छोरा सुदर्शन खत्री प्रतिवादीहरु हुन् । जमुना खत्री नहकुल खत्रीकी श्रीमती र मैया खत्री मदन खत्रीकी श्रीमती हुन् । हामी अंशियारहरुबीच पितापुर्खा पालादेखि हालसम्म अंशबण्डा भएको छैन । विपक्षीहरूसँग अंश माग गर्दा दिन इन्कार गरेकोले फिराद परेको अघिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी कुल सम्पत्तिलाई वासुदेव, बट्टीबहादुर, सहदेव, नहकुल र मदनका बीचमा पाँच अंश भाग लगाई म फिरादीका पिता सहदेव खत्रीका एक भाग अंश म फिरादीलाई दिलाई मेरो नाउँमा दर्ता गरी चलन समेत चलाई पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको वादी दावी ।

विपक्षी वादी र हामी समेतका प्रतिवादीहरुको बराबर अंशभाग लाग्ने पितापुर्खाका पालाको घरजग्गा काठमाडौँ जिल्ला महादेवस्थान गा.वि.स. वडा नं. ८ मा भएको र उक्त पैत्रिक सम्पत्तिको भोग चलन प्रतिवादी मध्येको यमुना खत्री, अर्जुन खत्री र सुदर्शन खत्रीले गरी आएका छन् र आयस्ता पनि निजहरुले नै खाई आएका छन् । हामी वादी प्रतिवादीबीच पिता पुर्खाको पालादेखि हालसम्म अंशबण्डा भएको छैन । तसर्थ पितापुर्खाका पालाको अचल सम्पत्तिबाट विपक्ष वादीले मात्र नभई हामी प्रतिवादीले पनि अंश पाउनु पर्ने हो भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी बट्टीबहादुर खत्री, जमुना खत्री र मैया खत्रीको संयुक्त प्रतिउत्तर पत्र ।

प्रतिवादीहरु यमुना खत्री, अर्जुन खत्री र सुदर्शन खत्रीले म्यादभित्र प्रतिउत्तर नलगाई शुरु म्यादै गुजारी बसेको ।

वादी प्रतिवादीहरुबीच अंशबण्डा भएको भन्ने कुनै लिखत प्रमाण मिसिलमा रहे भएको नदेखिँदा वादी दावी अनुसार पाँच भागको एक भाग अंश वादीले प्रतिवादीहरूसँग लिन पाउने ठहर्छ । उक्त अंश कुन सम्पत्तिबाट पाउने हो भन्नेतर्फ हेर्दा तायदाती फाँटवारीबाट बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्ति वादी प्रतिवादीका जिम्मामा रहे भएको देखिएन । वादीले पेश गरेको तायदाती फाँटवारी हेर्दा बण्डा लाग्ने प्रतिवादी अर्जुन खत्री समेतका नाउँमा रहेको काठमाडौँ जिल्ला थानकोट महादेव गा.वि.स. वडा नं. ८/ख कि.नं. ४ को ज.रो. २-६-०-० जग्गा र सोमा भएको घर समेत प्रतिवादी अर्जुन समेतले ललितपुर जिल्ला, ललितपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. २ बस्ने मैया बस्नेतलाई राजीनामा पारीत गरी विक्री गरेकोले मैले यस अदालतमा दे.नं. २७५ को लिखत दर्ता बदर मद्दा दिएको छु भन्ने समेत व्यहोरा उल्लेख गरेको देखिँदा सो जग्गा समेतका विषयमा सोही मुद्दाबाट इन्साफ हुने नै भएकोले यस मुद्दाबाट केही बोलिरहन

परेन भन्ने समेत व्यहोराको शुरु चितवन जिल्ला अदालतबाट मिति २०६४/२/३१ मा भएको फैसला ।

कानून बमोजिमको रीत पुर्‍याई म्याद तामेल नभएको कारणले गर्दा यी निवेदकहरूले मौकैमा थाहा जानकारी नपाई सुनुवाईको मौकाबाट वञ्चित हुन पुगी मुद्दा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा म्याद बदर गरी आफ्नो नामको म्याद बुझी प्रतिउत्तर दर्ता गर्न पाउँ भनी निवेदन परेको अवस्थामा समेत प्रतिउत्तर गर्न पाउने हकको गलत व्याख्या गरी शुरु जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको र सो फैसलापश्चात् पनि अ.ब. २०८ नं. बमोजिम यी निवेदकहरूको प्रतिउत्तरपत्र साथ परेको निवेदनमा समेत दरपीठ गरी प्रतिउत्तरपत्र दर्ता गर्नबाट वञ्चित गर्ने गरेको शुरु जिल्ला अदालतको आदेशलाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६४/११/३ को आदेश त्रुटिपूर्ण हुँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी दिएको छ । यी निवेदकहरूले प्रतिउत्तर सरहको पुनरावेदनपत्र दर्ता गर्न ल्याए दर्ता गरी कानून बमोजिम मुद्दाको कारवाही र किनारा गर्नु भनी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ठहर्छ भनी प्रतिवादीहरूले दिएको उत्प्रेषणयुक्त परमादेश मुद्दामा यस अदालतबाट मिति २०६८/५/२६ मा भएको आदेश ।

विपक्षी पूर्णध्वज हामीहरूको अंशियार होइनन् । हामीहरूका ससुरा तथा पिता हेमबहादुरसँग पैत्रिक घर ललितपुरबाट अंश बुझी २००७ सालमा थानकोट बस्न जानु भई थानकोटको जग्गा आफ्नो बाहुवलले आर्जन गर्नु भएकोमा विपक्षीले फिरादमा थानकोटको घर जग्गा एकाधिकार जमाई बसेको, पाँच भागको एक भाग पाउँ भनी भुट्टा फिराद गरिएको हुँदा सो आधारमा गरिएको शुरु फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको यमुना खत्री, अर्जुनबहादुर खत्री, चिरञ्जीवी खत्री र मिलन खत्रीले पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा संयुक्त रुपमा पेश गरेको पुनरावेदन ।

वादी प्रतिवादीहरूबीच अंशबण्डा भएको होइन । वादी पूर्णध्वजको पिता सहदेवको मकवानपुर शिखरकोटमा रहेको पैत्रिक घर मैले देखेको छैन । त्यहाँ घर जग्गा भए नभएको मलाई थाहा भएन । हाल यी पूर्णध्वजको पिप्लेमा तीन कट्टा जग्गा रहेको छ भन्ने समेत व्यहोराको प्रत्यर्थी वादी पूर्णध्वज खत्रीका साक्षी रणबहादुर घिमिरेले पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा गरेको बकपत्र ।

प्रतिवादी सुदर्शन खत्री समेतका पिता वासुदेव खत्री आफ्नो पितासँग २००७ सालमा नै छुट्टिई भिन्न भएका हुन् । यी वादी पूर्णध्वज खत्री र प्रतिवादी सुदर्शन खत्री समेत एकासगोलका अंशियार होइनन् । सुदर्शन खत्री समेतले यी वादीलाई अंश दिनु पर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदक यमुना खत्री समेतका साक्षी शेरबहादुर डोटेलले पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा गरेको बकपत्र ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले पुनरावेदन गर्दा उल्लेख गरेका तथ्य र कागज प्रमाणहरुबाट अंशियारहरुको नाउँको अचल सम्पत्ति नामसारी तथा हक हस्तान्तरण कार्यसम्म भए गरेको देखिन्छ तर त्यस्तो अचल सम्पत्ति अंशियारहरुबीच घरसारमा नरम गरम मिलाई अंशबण्डा गरी छुट्टिई आ-आफ्नो हिसाब भाग शान्ति बमोजिम लिइ पाई दाखिल खारेज समेत गराई सकेको सम्पत्तिहरु हुन् भन्ने नदेखिँदा वादी दावी अनुसार पाँच भागको एक भाग अंश प्रतिवादीहरुबाट लिन पाउने ठहर गरेको हदसम्म शुरु फैसला मिलेकै देखिँदा सो हदसम्म सदर हुन्छ । तायदाती फाँटवारीबाट बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्ति वादी प्रतिवादी जिम्मा रहे भएको नदेखिएकोले केही बोलिरहन परेन भनी सो शुरु फैसलामा बोलिएकोमा वादी पूर्णध्वज खत्रीको नाममा जिल्ला चितवन, पिप्ले गा.वि.स. वडा नं. ४क कि.नं. ४३८ को ०-३-० जग्गा कायम रहेको देखिँदा सो समेत बण्डा लाग्ने ठहर नगरेको हदसम्म शुरु चितवन जिल्ला अदालतको मिति २०६४/२/३१ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भै उक्त कि.नं. ४३८ को जग्गा समेत वादी दावी बमोजिम पाँच भाग लगाई एक भाग अंश वादीले पाउने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६९/८/१८ को फैसला ।

हामीहरुका ससुरा तथा पिता वासुदेव खत्री २००७ सालमा नै आफ्ना पितासँग अंश बुझी थानकोट बस्न गएको हो । आफूले लिएको वादी दावी प्रमाणित गर्ने भार वादीको पनि हुन्छ । वादीले आफ्नो बाबुको नाममा रहेको जग्गा आफ्नो नाममा नामसारी गर्न दिएको निवेदन र बट्टीबहादुर खत्रीले आफ्ना नामका विभिन्न जग्गाहरु विभिन्न व्यक्तिलाई बिक्री गरिदिएका लिखतहरुबाट समेत वादी हाम्रो अंशियार नै होइनन् भन्ने कुराको पुष्टी हुँदाहुँदै पाँच भागको एक भाग अंश ठहर हुने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको त्रुटिपूर्ण फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादीहरुको यस अदालतमा परेको पुनरावेदन ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा प्रत्यर्थी वादी पूर्णध्वज खत्री तथा यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरु सगोलका

अंशियार हुन् होइनन् र पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको फैसला मिलेको छ, छैन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।

यसमा निर्णयतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदक प्रतिवादीहरुका पिता तथा ससुरा २००७ सालमा नै आफ्ना पिता हेमबहादुर खत्रीसँग अंश बुझी छुट्टिई भिन्न बसेको र हेमबहादुरका माहिला छोरा बद्रीबहादुरले तल्लो पुस्तालाई दिएको बण्डा र निजले गरेको जग्गाको बिक्री व्यवहार तथा वादीलो आफ्नो बाबुको एकमात्र अंशियार आफू हो भनी गा.वि.स. बाट लिएको सिफारिशले यी वादी र हामीहरुबीच व्यवहारमा अंशबण्डा भैसकेको हुँदा निजलाई अंश दिनुपर्ने होइन भन्ने मुख्य जिकीर लिई यस अदालतमा पुनरावेदन गरेको पाइयो । अंशबण्डाको ३० नं. ले व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टिई भिन्न भएको देखिएको अवस्थामा बण्डा लिखत नै अनिवार्य हुँदैन तर यी वादी प्रतिवादीहरुबीच बण्डा भएको मान्ने वा नमान्ने भन्ने सन्दर्भमा हेर्दा सर्वप्रथम प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) ले अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म एकाघरसँगका अंशियारहरुमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ भनी व्यवस्था गरेको छ । तसर्थ आफू अंशियार भए नभएको पुष्टि गर्ने दायित्व त्यस्तो जिकीर लिने पक्षको हुन्छ । यस बाहेक ऐ. ऐनको दफा २७(२) अनुसार प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम वादीलाई दिनु वा बुझाउनु पर्ने कुरा सो कानून बमोजिम दिए वा बुझाएको छु भनी प्रमाणित गर्ने भार प्रतिवादीको हुनेछ भनी उल्लेख गरेको छ । प्रतिवादीहरुले पुनरावेदन अदालतमा पेश गरेको कागजातहरु निजको जिकीर समर्थित गराउने प्रकारको देखिन आएन । आफ्नो बाबुको अंश पाउने आफूमात्र हकदार भएको भनी उल्लेख भएको गा.वि.स. को सिफारिश तथा यिनै वादीका नाममा भएको जग्गा दर्ता सेस्तासम्मले यी पुनरावेदक प्रतिवादी र वादीहरु अंश लिई छुट्टी भिन्न भएको मान्न सक्ने देखिएन । सगोलको अंशियारमा जुनसुकै व्यक्तिका नाममा जग्गा रहन सक्ने, आफ्ना नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलका अंशियारको मञ्जुरीले बेचबिखन गर्न पाउने कुरालाई नकार्न सकिँदैन । अंशियारहरु भिन्न भिन्न ठाउँमा बसी निजहरुको नाममा रहेको सम्पत्ति बिक्री वितरण नामसारी गरेको भए तापनि के कति अचल सम्पत्ति अंशबण्डा गरी बाँडफाँड गरिएको हो भन्ने कुरा स्पष्ट रूपमा देखिन नआएसम्म व्यवहार प्रमाणबाट निजहरुबीच अंशबण्डा भएको मान्न सकिँदैन । अंशबण्डाको महलको ३० नं. मा उल्लिखित घरसारमा नरम गरम मिलाई अचल अंशबण्डा

गरी भन्ने वाक्यांशले अंशियारहरुबीच बण्डा लाग्ने पैत्रिक सम्पत्ति सबैलाई नरम गरम पर्ने गरी मिलाई बण्डा गरेको देखिनु पनि पर्दछ ।

अतः अर्जुन खत्री समेतका नामबाट मैया बस्नेतका नाममा हक हस्तान्तरण भएको सम्पत्ति र वादीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पिप्ले गा.वि.स. अन्तर्गतको कि.नं. ४३८ को ०-३-० जग्गा समेतको सम्पूर्ण सम्पत्तिलाई पाँच भाग लगाई एक भाग अंश वादीले पाउने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६९/८/१८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीहरुको पुनरावेदन जिकीर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाइदिनू ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत :- अनिल कुमार शर्मा

कम्प्युटर गर्ने :- कल्पना बर्तौला

इति सम्बत २०७० साल फाल्गुण महिना २८ गते रोज ४ शुभम्